

4.2. L'Oratòria i la retòrica.

DEFINICIÓ

L'oratòria és l'art d'elaborar discursos amb la intenció de persuadir. L'art de parlar bé. Té una finalitat pràctica: guanyar en un judici o convèncer als ciutadans d'una mesura política. Convé diferenciar l'oratòria de la retòrica: la retòrica és el conjunt de procediments per a elaborar el discurs, la part teòrica i normativa, mentre que l'oratòria és l'aplicació pràctica de la retòrica, la plasmació d'aquests procediments.

ORIGEN I DESENVOLUPAMENT

Sent l'oratòria l'art de parlar bé, el seu origen és espontani i dependria en un principi de les habilitats personals de cadascú. La vida política en les antigues democràcies gregues va convertir aquesta habilitat en imprescindible i a poc a poc es comença a veure la necessitat d'aprendre-la si no es té, o de perfeccionar el propi talent si un sí la té. D'ací que en les civilitzacions antigues com Grècia i Roma l'educació tingués com a objectiu formar bons oradors capaços de desenvolupar la seua activitat política i surar gràcies a la seua eloqüència.

Analitzant empíricament els discursos d'èpoques anteriors, els sicilians Corax i Tisias van elaborar la retòrica, és a dir, van triar un patró general i uns procediments més efectius. Els sofistes Protàgoras i Gòrgias la van desenvolupar amb fins pràctics. Els sofistes consideraven l'oratòria com una habilitat pràctica que permetia fer creure a l'auditori que el negre era blanc o a l'inrevés. L'oratòria era una arma, un mitjà per a aconseguir un objectiu concret (la defensa d'un acusat, l'aprovació d'una llei). Són els tècnics de l'oratòria. En canvi, Plató (*Fedro*) i Aristòtil (*Retòrica*) van posar els fonaments filosòfics de l'oratòria basant-los en el coneixement de les passions.

TIPUS DE DISCURSOS

Si bé l'oratòria és l'art de parlar bé, el discurs variarà segons el context i es classifica en:

I-Discursos deliberatius o polítics (*συμβουλευτική*) L'oratòria política es refereix al règim i govern dels pobles. Aquests discursos poden pronunciar-se davant el poble o una assemblea

política (com els parlaments en l'actualitat). Se centren en el futur i el seu objectiu és convèncer.

2-Discursos forenses o judicials (*δικανική*) Es pronuncien davant un tribunal i tracten de fer prevaldre a una de les parts implicades en una causa judicial. El seu temps de referència és el passat, es recolzen en proves i el seu objectiu és *commouere* per a convèncer.

3-Discursos epidíctics (*ἐπιδεικτική*) també anomenats “solemnes” o “**demonstratius**”: aquests són els discursos d'alabança a una persona viva o morta (panegírics) o de celebració d'una institució o acte. Són més ampul·losos que els anteriors i de caràcter més literari, menys pràctic.

ELABORACIÓ I PARTS DEL DISCURS

Usarem els noms llatins *ad hoc*:

-Inventio: primer es tria el tema del discurs i es fa el recull d'arguments o proves.

-Dispositio: el material recollit s'ha d'ordenar segons el tipus de discurs i la seua finalitat. El discurs consta d'unes quantes parts:

- Exordi: és el pròleg i ha de captar l'atenció i benevolència de l'auditori.
- Narració: necessari sobretot en els discursos judicials o solemnes. Es narren els fets des de l'òptica que es defensa, o per a permetre l'alabança del personatge o institució.
- Argumentació (discursos polítics o judicials): s'ordenen els arguments demostrant uns (**probatio**) i refutant altres (**refutatio**). És molt important la gradació dels arguments.
- Peroració o conclusió: resum final amb tints més accentuats.

-Elocutio: és la part literària, la cura de l'estil i del ritme. S'adapta al tipus d'auditori i de discurs, sent més ampul·lós en els discursos solemnes.

-Memòria: és important memoritzar i no llegir el discurs.

-Actio: la veu i el gest han d'acompanyar al discurs.

ORADORS MÉS IMPORTANTS

En l'antiga Grècia trobem oradors i logògrafs, gent que es dedicava a elaborar discursos per a altres, amb el pagament previ. Usarem les dates donades per l'enciclopèdia Larousse ja que hem trobat dates distintes. Cap la possibilitat d'indicar només el segle:

GÒRGIAS (487-380 a.C., V-IV a.C.)

Originari de Leontinos (Sicília), va venir a Atenes en una ambaixada per a demanar ajuda contra els siracusans. Va ser tal el seu èxit que es va quedar a la ciutat per a ensenyar retòrica, assentant les bases d'aquesta art. Va influir molt a Tucídides i Isòcrates.

LÍSIES (440-380 a.C., V-IV a.C.)

Com son pare, Cèfal, era originari de Siracusa, va ser un metec, és a dir, no tenia la ciutadania atenès. Per això es va dedicar a l'oratoria forense i va ser logògraf. Va patir la persecució dels 30 i va haver de fugir, mentre el seu germà era condemnat a mort. Ja de tornada, es va dedicar a perseguir judicialment un dels 30, Eratòstenes (el seu discurs més famós). El seu estil és clar, senzill, sobri, per la qual cosa se li considera el representant més genuí de l'aticisme.

ISÒCRATES (436-338 a.C., V-IV a.C.)

Era de família acomodada encara que el seu pare, Teodor, va quedar arruïnat per la guerra. Fou alumne de Pròdic i de Gòrgias. Segons sembla, les seues qualitats com a orador estaven limitades per la seua feble veu, per la qual cosa va ser logògraf i es va dedicar també a l'ensenyament de la retòrica. Per això va fundar una escola que impartia una formació política i literària per a preparar oradors. Va ser el professor de més èxit durant 50 anys. Després es va dedicar a la política, predicant la unió de Grècia contra els perses. Queden unes 25 obres seues entre cartes i discursos, unes pedagògiques (*Busiris*, *Hel·lena*, *Antídosis*) i altres polítiques (*Panegíric d'Atenes*, *Evàgoras*, *Aeropagític*). Quant al seu estil, va cercar sobretot l'harmonia (fonètica) de la frase, amb gran sentit del ritme, i la simetria entre els períodes.

ÈSQUINES (390-314 a.C.)

Era d'origen fosc i se sap que va exercir diversos càrrecs abans de ser secretari de *la Boulé*. Va començar defensant Olint de l'atac de Filip de Macedònia i recorrent el Peloponès en un

intent d'unir les ciutats gregues enfront de Macedònia, però el fracàs dels seus esforços li va convèncer en cas contrari i, d'ençà, va ser partidari de Filip fins al punt d'arribar a ser el cap del partit promacedònic. La seua carrera va patir per això, ja que va participar en les dues ambaixades que van negociar amb ell la “pau de Filòcrates”, però el fet que Filip devastés Fòcida quan havia promès a la primera ambaixada ser moderat li va posar en una situació difícil. La situació es va complicar perquè havia acceptat, segons el costum, un regal de Filip. Se'l va acusar de duplicitat i venalitat, si bé va quedar absolt en el judici. Tot açò li va portar a enfrontar-se amb Demòstenes, que defensava la postura contrària (oposició a Macedònia), i açò el va obligar a exiliar-se després de perdre la raó contra Ctesifont (“procés de la Corona”). Es va retirar a Rodes on va exercir el seu art com a orador. Es conserven d'ell 3 discursos (*Contra Timarc*, *Sobre l'ambaixada*, *Contra Ctesifont*). Sembla que tenia excel·lents qualitats com a orador i és un clar exponent de la mentalitat de l'home del segle IV a.C.

DEMÒSTENES (384-322 a.C.)

Era fill d'un ric fabricant d'armes, però va quedar als 7 anys a l'empara d'uns desaprensius tutors que el van deixar sense herència. Va aconseguir no obstant recuperar el seu patrimoni després de llargs plets. La llegenda diu que tenia un problema de dicció, per la qual cosa s'exercitava a declamar amb pedres a la boca. Siga cert o no, va estudiar oratòria amb Iseu, ja que Isòcrates era massa car per a ell, i es va convertir en logògraf. No obstant, a partir del 354 va començar a implicar-se en la política. Era partidari de la fermesa a l'exterior i d'un reforç del poder naval. Opinava que la ciutat havia de recuperar la seua hegemonia i desconfiava de Filip de Macedònia i les seues ànsies d'expansió. Fou, doncs, membre del “Partit del Pireu” enfrontat als que, com a Èsquines, pensaven que la ciutat estava molt desmotivada i que Atenes ja no podia assumir el lideratge de l'Hèl·lade. Va tenir freqüents enfrontaments amb Èsquines, com en el judici sobre l'ambaixada (quan el va acusar de venalitat) o el de la corona, quan Èsquines es va oposar a que es concedís una corona a Demòstenes pels seus mèrits cívics.

També es va enfrontar repetidament a Filip (contra qui va pronunciar les 4 filípiques) i va ser fins i tot el cap del partit dirigent entre el 340 i el 338. Després de la derrota de Queronea (338) el seu partit ja només intervindria episòdicament. Encara va participar a la mort d'Alexandre a la revolta contra Antípatro (rei de Macedònia), però en ser vençuda Atenes va haver de fugir. Es va refugiar al temple de Posidó (a l'illa de Calàuria), on es va suïcidar.

És considerat com el millor dels oradors atenesos, pel seu vigor, la precisió dels seus arguments, sense concessions fàcils ni massa figures retòriques, i el vigor de la seua prosa. Es conserven d'ell 61 discursos: *Contra Androcíó*, *Contra Timòcrates*, *Les Filípiques*, *Sobre l'ambaixada*, *Sobre la Corona* etc.